
Začleňování České republiky do evropských a světových hospodářských struktur

Petr Pavlík

Mezi prioritní zájmy České republiky patří bezesporu její postupné začleňování do evropských a světových politických, hospodářských, obranných a jiných struktur. Zvláštní význam je přikládán vztahům s těmi mezinárodními organizacemi, s nimiž bývalé Československo během 40 let totalitního komunistického režimu nemělo žádné nebo jen minimální kontakty. Od února 1948 až do listopadu 1989 patřilo Československo zcela do sovětské sféry vlivu, což se projevovalo i jeho členstvím ve Varšavské smlouvě a v Radě vzájemné hospodářské pomoci. Tato skutečnost poznamenala společenský a hospodářský život obou částí bývalé federace natolik, že je pro ně nyní mimořádně obtížné a bolestné zapojit se do světové ekonomiky, kde vládou zcela odlišné podmínky.

Česká republika může nyní naštěstí navázat na plody tříleté práce vlády polistopadové ČSFR v oblasti zahraniční politiky. V porevolučním období jsme byli svědky mimořádného úsilí naší politické reprezentace o navázání co nejtěsnějších kontaktů prakticky se všemi pro nás významnými mezinárodními organizacemi. Ve sféře politické se jednalo zejména o OSN (z ekonomického a sociálního pohledu má pro ČR velký význam účast na činnosti Evropské hospodářské komise OSN se sídlem v Ženevě) a o Radu Evropy, v oblasti obrany a bezpečnosti především o Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, NATO a Interpol. Snad největší aktivita byla v této souvislosti vyvinuta ve sféře ekonomické, zejména ve vztahu k Evropskému společenství (ES), k Evropskému sdružení volného obchodu (ESVO), k Všeobecné dohodě o clech a obchodu (GATT), k Mezinárodnímu měnovému fondu (MMF), k Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj (Světová banka v rámci Bretton-woodské instituce, IBRD), k Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a k Evropské bance pro obnovu a rozvoj (EBRD).

Diplomatická aktivita čs. vlády

■ Již 8. května 1990 podepsal federální premiér M. Čalfa v sídle Evropských společenství dohodu o obchodní a hospodářské spolupráci ČSFR s ES.

■ 31. července 1990 navázala ČSFR diplomatické styky s NATO.

■ 11. září 1990 bylo v Bruselu předáno předsedovi Komise ES J. Delorovi memorandum vlády ČSFR k dalšímu rozvoji vztahů s ES cestou přidružení ČSFR k ES.

■ 20. září 1990 byla ČSFR znovu přijata za člena MMF a Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj.

■ 20. prosince 1990 byly v Bruselu zahájeny oficiální rozhovory ČSFR s ES o uzavření asociační dohody.

■ 15. února 1991 se v Budapešti a pak ve Visegrádu konalo setkání nejvyšších představitelů ČSFR, Polské republiky a Maďarské republiky, které vyústilo v parafování Deklarace o spolupráci.

■ 21. února 1991 byla v Madridu ČSFR oficiálně uvedena do Rady Evropy jako její 25. řádný a plnoprávný člen a ministr zahraničních věcí J. Dienstbier současně podepsal Evropskou úmluvu o lidských právech.

■ 25. února 1991 se v Budapešti konalo mimořádné zasedání Politického poradního výboru Varšavské smlouvy, které rozhodlo o pozastavení platnosti dohod v rámci tohoto paktu a o zrušení jeho vojenské organizace a struktur k 31. 3. 1991.

■ 14.–15. dubna 1991 byla v Londýně slavnostně otevřena Evropská banka pro obnovu a rozvoj, jejíž činnost je zaměřena na země střední a východní Evropy.

■ 4. června 1991 podepsal ministr zahraničních věcí J. Dienstbier v Paříži memorandum o porozumění mezi ČSFR a OECD, týkající se programu Partneri v přechodném období.

■ 25. června 1991 byl ukončen odchod sovětských vojsk z území ČSFR.

■ 28. června 1991 se v Budapešti konalo 46. zasedání RVHP, na němž byl podepsán protokol o zrušení této organizace.

■ 22. listopadu 1991 byla v Bruselu parafována dohoda o přidružení ČSFR k ES, tzv. asociační dohoda.

■ 16. prosince 1991 tuto dohodu podepsal v sídle ES čs. premiér M. Čalfa.

■ 1. března 1992 byla v Ženevě uzavřena obchodní dohoda mezi ČSFR a ESVO.

■ 20. března 1992 byla v Praze podepsána dohoda mezi ČSFR a ESVO o volném obchodu.

■ 7. dubna 1992 vstoupila v platnost dohoda mezi ČSFR a Komisí ES o zřízení jejich zastoupení v Praze.

Jak ukazuje uvedená chronologie, byla diplomatická aktivita federální vlády během krátké existence ČSFR vskutku mimořádná a vytvořila dobré předpoklady pro další rozvoj vztahů s hlavními evropskými i euroatlantickými seskupeními.

Dne 18. ledna 1993 zaslal český premiér V. Klaus předsedovi Komise ES J. Delorsovi dopis, v němž označuje integraci ČR do ES, jakož i do budoucí Evropské unie za jednu z priorit české zahraniční politiky. To je zcela jasný signál pro světové společenství o současné i budoucí orientaci ČR.

Rozdělením Československa získala Česká republika nové geopolitické charakteristiky. V přeneseném slova smyslu se významně přiblížila k západní Evropě a naopak poněkud se oddálila od východní Evropy. Česká diplomacie přestala usilovat o to, aby se naše země stala jakýmsi mostem mezi Východem a Západem, a dává přednost co nejrychlejšímu začlenění do západních struktur. Stejně tak představitelé současné vládní koalice nehledají jakousi třetí cestu mezi kapitalismem a socialismem, nýbrž usilují o vytvoření parlamentní demokracie západního typu ve sféře politické a pokud možno co nejliberálnějšího tržního systému ve sféře ekonomické. Lze předpokládat, že do tří let by ČR mohla být státem se všemi podstatnými atributy tržní ekonomiky, včetně jakžtakž fungujícího kapitálového trhu a dominantní role soukromého sektoru. Prvního prosince 1992 český ministr mezinárodních vztahů J. Zieleniec v Londýně prohlásil, že ČR bude počínaje rokem 1996 připravena diskutovat o časovém harmonogramu přijetí do ES.

Evropské dohody o přidružení uzavřené s ČSFR, Maďarskem a Polskem vykazují ve srovnání s asociačními dohodami uzavřenými dříve s některými evropskými státy řadu rozdílů. Především jsou podstatně komplexnější a cílevědoměji zaměřené na budoucí začlenění zmíněných středoevropských států do ES. Novým prvkem těchto eurodohod je závazek k postupnému sblížení práva přidruženého státu s právem ES. Eurodohody se stávají součástí celoevropského procesu harmonizace práva v hospodářské oblasti, který byl dosud právně závazným způsobem upraven jen v rámci ES. Bývalá čs. federální vláda se nejen zavázala, že se její legislativa postupně stane kompatibilní s právem ES, ale také 5. září 1991 přijala usnesení o zabezpečení slučitelnosti čs. právního řádu s právem ES. V budoucnosti musí každý legislativní návrh obsahovat srovnání s právem ES a prohlášení, zda je s ním v souladu. Ekonomické otázky spravované dohodou se týkají zejména zóny volného obchodu, hospodářské a finanční spolupráce, zřizování podniků se zahraniční majetkovou účastí apod.

Důležitým úkolem zahraniční politiky ČR je dojednat novou asociační dohodu mezi ČR a ES. Zůstává otázkou, zda půjde o pouhou technickou renegociaci, anebo o kvalitativně novou dohodu. Na prosincovém summitu v Edinburghu (1992) byla stanovena kritéria pro vstup zemí střední a východní Evropy do ES. Jedná se zejména o ochotu a schopnost přidružené země akceptovat veškerý soubor základních ustanovení Společenství (tzv. „acquis communautaire“), o respektování lidských práv a práv menšin, o existenci fungující tržní ekonomiky, o podporu evropské politické, ekonomické a monetární unie ze strany přidružené země, o její schopnost čelit konkurenčním tlakům a tržním silám uvnitř ES a konečně o schopnost samotného Společenství absorbovat nové členy a současně udržet proces prohlubování integrace.

Vše nasvědčuje tomu, že ČR by mohla většinu z těchto kritérií splňovat za několik let. Je dokonce možné, že bude schopna vstupu do ES dřív, než ji bude ES připraveno přijmout za plnoprávného člena. Pokud jde o přístupy jednotlivých evropských států k integraci, našim podmínkám a ekonomickým možnostem odpovídá nejlépe britský přístup s pomalejším tempem realizace integračního procesu a s rozšířením členské základny ES o středoevropské a východoevropské země v co nejkratší době. Třebaže obchodní vztahy ČR s ES se dynamicky rozvíjejí, nejsou bezproblémové. Liberální hospodářská politika uvnitř ES totiž někdy příliš kontrastuje s nadměrným protekcionismem vůči okolnímu světu. Např. silné lobbyistické skupiny uvnitř ES, usilující o restrikcii dovozů oceli, textilu a zemědělských výrobků ze států visegrádské skupiny, poškozují nejen tyto státy, ale i spotřebitele zemí celého Společenství. Přitom tyto dovozy představují méně než 1 % produkce zemí ES.

Pro integraci ČR do Evropy má velký význam i dohoda o volném obchodu mezi ESVO a ČSFR z roku 1991, která se vztahuje na obchod s průmyslovým zbožím, s některými potravinářskými výrobky a s mořskými produkty. Dohoda odstraňuje cla a jiné obchodní bariéry, přičemž obchod se zemědělskými výrobky je upravován bilaterálními dohodami.

K zapojení do evropských struktur významně přispívá i členství ČR v Evropské bance pro obnovu a rozvoj, která oprávněným žadatelům poskytuje půjčky, kapitálové investice, dlužní záruky a poradenské služby. Nejméně 60 % jejích fondů je nasměřováno do podniků soukromého sektoru nebo do státních podniků, jež realizují program privatizace. Dne 14. září 1992 byla v Praze otevřena kancelář EBRD za účasti prezidenta této banky J. Attaliho. Její otevření je všeobecně chápáno jako významný impuls pro zahraniční investory.

Možností pro Českou republiku nabízí rovněž volněji strukturovaný integrační proces v rámci OECD. Je žádoucí navázat na aktivitu ČSFR, která již do určité míry prohloubila kontakty s touto organizací. V roce 1990 bylo vytvořeno Středisko pro spolupráci s evropskými ekonomikami přecházejícími na tržní hospodářství s cílem koordinovat spolupráci OECD s těmito zeměmi. Určitý druh asociační dohody ČSFR s OECD z roku 1991 umožňuje nyní i ČR podílet se na některých výhodách, které tato organizace poskytuje členským státům. Lze však říci, že současná úroveň vztahů ČR s OECD neodpovídá ani významu skupiny G-24, ani ambicím ČR z hlediska jejího postavení ve světové ekonomice. Plnoprávné členství v organizaci zahrnuje pochopitelně nejen práva a výhody, ale také celou řadu závazků. Mezi hlavní náklady členství v OECD patří placení ročních členských příspěvků (jejich výše se stanovuje v závislosti na výši hrubého domácího produktu), s jejichž pomocí se financuje celková činnost této organizace, včetně všech programů a projektů, což zahrnuje i rozsáhlou pomoc rozvojovým zemím. Členstvím v OECD by se zapojení České republiky do světové ekonomiky dostalo na kvalitativně vyšší úroveň, výrazně by se mohla urychlit její připravenost pro vstup do ES a zároveň by se prohloubila spolupráce s vyspělými mimoevropskými státy (USA, Kanada, Japonsko, Austrálie a Nový Zéland). Současně by Česká republika posílila také svůj vliv v rozvojovém světě, který by byl kvalitativně odlišný od ideologicky podloženého vlivu bývalé ČSSR, což by v budoucnosti usnadnilo proniknutí na perspektivní trhy zemí Asie, Afriky a Latinské Ameriky a v dlouhodobějším horizontu by napomohlo též k pronikání českého kapitálu do těchto oblastí.

Budoucí vývoj hospodářství v ČR je nutné vidět i v celosvětovém kontextu. Tendence vývoje ekonomik hospodářsky vyspělých zemí jsou klíčové jak pro celkový trend světové ekonomiky, tak i pro možnosti zapojování zemí střední a východní Evropy do evropských a celosvětových hospodářských struktur. Povahu hospodářských politik zemí s tržní ekonomikou ovlivňují především problémy finančního sektoru. Ty jsou v současnosti spjaty s probíhající recesí, která neumožňuje realizovat nadprůměrné finanční obraty. Současná recese je charakterizována hlubokou zadlužeností domácností, firem i vlád, zvláště v USA. Úrokové míry zůstávají proto relativně vysoké a celkový rozsah disponibilních úvěrových prostředků je nedostatečný. Zatímco poptávka po úvěrech na mezinárodním finančním trhu je rok od roku silnější, zvyšuje se nedostatek volného kapitálu ve světě. Celkově nejsou vyhlídky světového hospodářství v příštích třech letech příliš optimistické. Stagnace růstu agregátní poptávky a celkového hospodářského outputu již začala působit na růst nezaměstnanosti.

Pro transformující se země znamená světová stagnace omezený přístup na světové trhy zboží a služeb a omezenou dostupnost zahraničního kapitálu. Z těchto důvodů budou tyto země nuceny věnovat víc pozornosti rozvoji domácích trhů. Budou se také muset naučit spoléhat stále víc na domácí kapitálové zdroje.